

Прот. Степан Ярмусь

РЕЛІГІЇ СВІТУ, КУЛЬТУРА
І ХРИСТІЯНСЬКЕ ПРАВОСЛАВІЄ

WORLD RELIGIONS, CULTURE
AND CHRISTIAN ORTHODOXY

by

Fr. Stephan Jarmus

Прот. Степан Ярмусь

РЕЛІГІЇ СВІТУ, КУЛЬТУРА
І ХРИСТІЯНСЬКЕ ПРАВОСЛАВІЄ

♦ ♦ ♦

WORLD RELIGIONS, CULTURE
AND CHRISTIAN ORTHODOXY

by

Fr. Stephan Jarmus

Rev. M. Zelenchuk

Вінніпег

— 1981 —

Winnipeg

diasporiana.org.ua

Видання Місійного Відділу при Консисторії
УГПЦеркви в Канаді

Накладом Олексія і Марії Макаренків

Ілюстрації Р. Матійчука і Д. Мацевко

UGOCMD — IX-81-3

З М І С Т — CONTENTS

РЕЛІГІЇ СВІТУ, КУЛЬТУРА

І ХРИСТІЯНСЬКЕ ПРАВОСЛАВІЄ

I. ЛЮДИНА І ПОХОДЖЕННЯ РЕЛІГІЇ	5
II. ВАЖЛИВІШІ РЕЛІГІЇ СВІТУ	9
1. Гіндуїзм	9
2. Буддизм	9
3. Конфуціянство	10
4. Зороастріянізм	10
5. Шінто	11
6. Магометанізм	11
7. Юдейство	12
III. ВЗАЄМОВІДНОШЕННЯ МІЖ БОГОМ І ЛЮДИНОЮ	
1. Людина як шукач Бога	14
2. Бог як шукач людини	14
3. Зустріч Бога з людиною	16
IV. КУЛЬТУРА ЛЮДИНИ Ї ХРИСТІЯНСЬКЕ ПРАВОСЛАВІЄ	19
1. Рідний край	21
2. Народ чи нація	22
3. Історична доля народу	22
4. Національна вдача	23
5. Християнське Православ'є	24

WORLD RELIGIONS, CULTURE AND CHRISTIAN ORTHODOXY

I. THE HUMAN BEING AND THE ORIGIN OF RELIGION	27
II. MAJOR RELIGIONS OF MANKIND	
1. Hinduism	31
2. Buddhism	31
3. Confucianism and Taoism	32
4. Zoroastrianism	32
5. Shinto	33
6. Muhammadanism — Islam	33
7. Judaism	34

III. ESTABLISHMENT OF CONTACT
BETWEEN GOD AND HUMAN
NATURE

- 1. Man in Search of God 36
- 2. God in Search of Man 36
- 3. When God's and Man's Search Meet 39

IV. CULTURE OF MAN AND CHRISTIAN

- ORTHODOXY 40
- 1. The Native Land 41
- 2. The People, or Nation 42
- 3. A Common Historical Pilgrimage 42
- 4. National Character 43
- 5. Christian Orthodoxy 44

РЕЛІГІЇ СВІТУ, КУЛЬТУРА І ХРИСТІЯНСЬКЕ ПРАВОСЛАВІЄ

І. ЛЮДИНА І ПОХОДЖЕННЯ РЕЛІГІЇ

Людина — це особливе творіння Боже. Вона являється фізично-психічно-духовою істотою. Тому-то духовні й релігійні потреби людини є такими основними й природними, якими є й фізіологічні та психологічні вимоги людської природи. Через те від самих початків, разом з іншими, людська істота шукала заспокоєння своїх духовних потреб та потягнень. І якраз оце шукання дало початок виникненню різних релігій.

Згідно зо своєю старою дефініцією, релігія — це добровільне відношення людської істоти до Правдивого Бога, або й до якогось іншого, уявного божества. Звідси-то невідмінно й приходиться до висновку, що тільки та духовна система може називатися релігією, яка ставить перед собою надприродні цілі і веде до них людей.

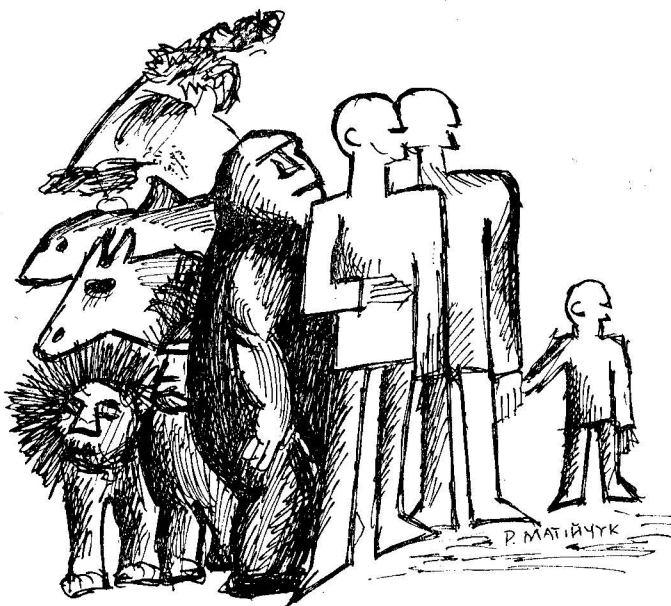
Релігія ґрунтується на Божественному Об'явленні, або й може бути побудована на філософських висновках. Юдейська й Християнська релігії належать до першого роду; всі інші, т. зв. „поганські” релігії являються продуктом людських висновків. Через те в них є чимало хибних припущень, хоч вони часом можуть видаватися раціональними. Це стається тому, що хоч релігійні шукання людини збуджуються духовою спрагою, — її розум неспроможний повно охопити й збагнути Божественної Правди, бо це лежить поза людськими силами. Тому-то й твердиться, що правдивою релігією є тільки та, яку об'явив Сам Господь Бог.

В історії людства Бог почав об'являти Себе через Авраама, Мойсея та інших старозавітніх пророків, а

в кінці завершив те об'явлення втіленням і народженням від Диви Марії Сина Свого Єдинородного, Господа нашого Ісуса Христа, та Його Євангелією.

Всі релігії змагають до правди та до того, щоб життю людини надати якнайвищого значення; всі релігії ґрунтуються на духовних прагненнях людини і на її висновках відносно тієї Надприродної Істоти, про яку людина пересвідчується, що Вона існує.

Всі релігійні аспірації людини, згідно із заключенням Віктора Франкла, двигаються силою „релігійного несвідомого”¹, що криється в таємничій глибині людської природи. І так, релігійні аспірації людської істоти гонять її до пізнання найвищого призначення людини та її життя, до найвищих якостей життя: до любові, до ладу, святості, до заспокоєння людського духа, до спасіння.

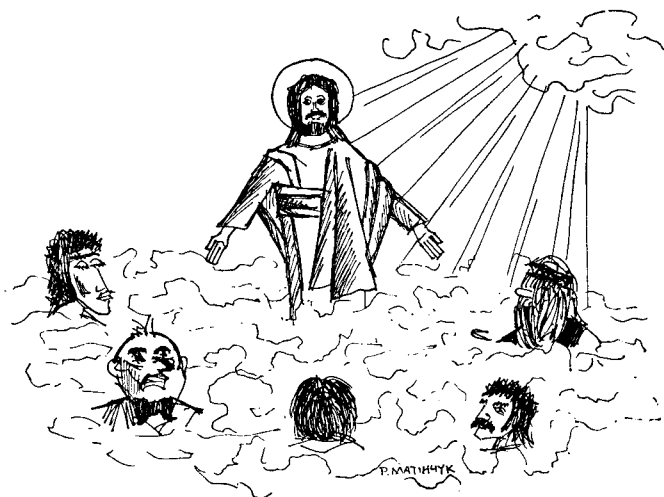
Дехто вірить, що людина — це тільки витвір еволюції.

¹ Victor E. Frankl, *The Unconscious God*, Simon and Schuster, New York, 1975, pp. 25-32.

Св. Писання навчає, що людина — особливе творіння Боже,
сотворене на образ і подобу Божу
(Буття 1:26).

Багато релігій дають тільки частинне заспокоєння; Християнство заспокоює всі душевні прагнення людини й відповідає на всі запити людського духа, бо його відповіді — це відповіді Сина Божого, Господа нашого й Спасителя Ісуса Христа.

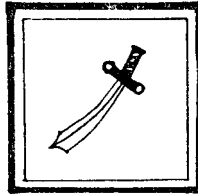
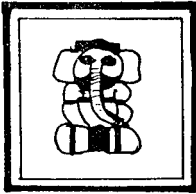
Є люди, що й досі шукають релігії та Бога.

Проте, навіть по народженні Сина Божого на землі і по основанні Ним Його Святої Церкви на світі далі існують інші релігії, які охоплюють великі маси людей. Вони розвивалися на основі різних старинних родових та племінних культів, які згодом зазнавали більш уточненого й систематичного розвитку і так ставали релігіями окремих народів, а то й рас. Так деякі із сучасних азійських релігій були основані в добу великих духовних зворушень та шукань, що виникали в час 7-го та 6-го століття до Народження Ісуса Христа. Це доба поживавленої діяльності пророків.

II. ВАЖЛИВІШІ РЕЛІГІЇ СВІТУ²

1. Гіндуїзм

Гіндуїзм — це старинна релігія Індії, яка тепер має біля 300,000,000 послідовників. Гіндуїзм був і є релігією пантеїстичною (вірення в багатьох богів); іс-

торично, він перейшов був ряд змін та розвитку. Гіндуїзм — система пасивна і наслідки цього дуже виразно відбиваються на культурі та на економічному житті індійського народу. Його характеристичний етос (суть духового змісту) зсумовується в покірному вислові „Тат твам асі”, що значить „нехай собі діється”, „нехай буде”. Гіндуїзм включає в собі багато відмінних виразників, головнішими з яких є Янізм, Браманизм та Буддизм.

2. Буддизм

Цю систему оснував Будда в 6-му столітті до Христа. Сьогодні, Буддизм має понад 200,000,000 послідовників в Індії та в інших частинах Азії. Тут по суті

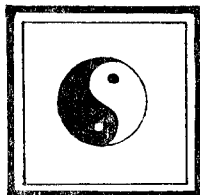

² Ідея релігійних символів доданих до цієї статті взята з книжки *Man's Religions* by John B. Noss, third edition, The Macmillan Company, 1963.

немає віри в божество, через те Буддизм являється тільки філософією життя, а не релігією в повному розумінні цього слова. Буддизм кличе своїх послідовників до повної посвяти і він найкраще характеризується обрядом „Шін баю”, що означає вихід і відречення від світу. Дисциплінований монастицизм — це дуже помітна риса буддистського духовного настрою.

3. Конфуціянство (і Таоїзм)

Це китайська система, але релігією вона, в повному розумінні цього слова, не є; вона являється тільки філософією життя. Характеристичною рисою тут

виступає вірвання в існування двох протилежних сил: світлої й темної, які хоч і виключають одна одну, але взаємно потребують себе для зрівноваження світу і життя. Символом цієї системи є коло Їн-янґ, що включає в собі контраст і гармонію, які балансують себе вічно. Крім того, тут розвинулося вірвання в духів предків, що лягло в основу широко розвиненої фантастичної забобонності. Ця система нараховує біля 600,000,000 послідовників, переважно в Китаї.

4. Зороастріянізм

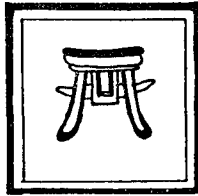
Зороастріянізм — це релігія старинної Персії. Її основником був Зороастер (Zarathustra), (660-583 до Христа), сучасник пророка Єремії. Основною рисою цієї релігійної системи є сувора моральність і правильна поведінка. Проте чистий і невинний розум (ум) — це найвищий ідеал цієї релігії. Її Бог, Ормузд, Ahura Mazda, недоступний і непоміжний. Він — вічний, але так само вічний і Їйого супротивник, Агриман,

Angra Maiyu, істота зла. Це вірення в дуалізм над-природніх істот мало сильний вплив на розвиток гностицизму та раних християнських сект цього напрямку. Зороастріянізм навчає, що людина — вільна істота і через те вона перебуває в постійній боротьбі за перевагу в своєму житті впливів божества добра, або божества зла. Зороастріянізм тепер, під натиском воюючого Ісламу, є в процесі повного занепаду. В кращо-му стані є його залишки в Індії.

5. Шінто

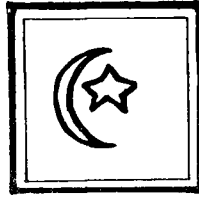
Шінто — японська ідеологія. Це не релігія, а система звичаїв, патріотична культура японського народу з розвиненим звичаєм почитання предків. Впарі

з сильно розвиненим почитанням сонця, Шінто зусильно розвиває дух японізму, т. зв. „Ямато дамашіі”. Тут звичайна чистота доходить до пропорцій ритуалу. Дух „Ямато дамашіі” такий сильний, що навіть Буддизм у Японії шинтоізований. Існує припущення, що якби так Християнство подалося духові шинтоізації, його проникнення в японську культуру було б успішним.

6. Магометанізм

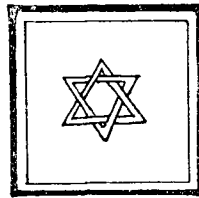
Магометанізм, чи Іслам, був оснований Магометом у 7-му столітті нашої ери, на принципах юдаїзму, хрис-

тиянства та зоростріанізму. Магометанізм — це релігія, яка навчає віри в Єдиного Бога та в Магомета, Його пророка. Бог Ісламу — це далеко віддалена істота; Він вимагає повного послуху й покори і через те в етосі народу є об'єктом постійного страху. Релігійне життя магометанина складається з точного виконання приписаного моління, пощення та подавання милостині. Магометанство не знає милосердя, ані надії. Ритуалізм та страх суворого Бога домінують увесь етос цієї релігії. Тепер є біля 300,000,000 ісповідників Ісламу.

7. Юдейство

Юдейство, чи гебрейська релігія основана на Божественному Об'явленні Авраамові та на Законі Мойсея. Юдейство — це безпосередній предтеча Христи-

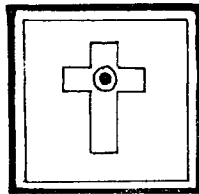
янства і багато з біблійного юдейства внаслідувала Християнська Церква. Юдаїзм визначається віренням у своє спеціальне вибрання і через те релігією місією він не є. Основна риса Юдаїзму — очікування Месії, але те очікування не включало надії на спасіння від гріха. Месія в надії жидівського народу уявлявся провідником Ізраїля. Цей месіанізм за нових часів занепа-

дає, а на його місце стає месіянiзм сiонiстичний³. Сучасний Юдаїзм — поділений, і числа його послідовників не подається.

**
*

Вищеподаний короткий огляд вистачальний для навітлення релігійної природи людини, що наявна скрізь і що зазнала була особливого збудження в час 7-6 століть до Христа. Це незаперечене ствердження духовних потреб людини і її неустанного шукання надприродного насичення. Ці шукання — віковічні. Крім того, якщо даний народ не знаходить душевного задоволення в існуючих системах, він буде шукати його в інших. Наглядним прикладом цього може послужити недавній Джонсонiзм, що закінчився трагічною смертю всіх своїх послідовників.

Буває, що релігійні системи не задовольняють людей, а то й розчаровують їх. Але ось Християнське Православіє і Господь Бог, об'євлений в Тройці Отця, і Сина, і Святого Духа вірних дітей Своїх ніколи не розчарує. Нехай же Він прославляється в нас і в нашому житті, а ми — в Ньому, нині, і повсякчас, і віковічно. Амінь.

³ Jacob Neusner, *The Way of Torah: An Introduction to Judaism* (second edition). Dickenson Publishing Company, Inc., Encina and Belmont, California 1974, pp. 85-86.

III. ВЗАЄМВІДНОШЕННЯ МІЖ БОГОМ І ЛЮДИНОЮ

1. Людина як шукач Бога⁴

Людина бачить і знає, що поза світом і правдою, яку вона розуміє і може пізнавати, наприклад у царині науки, є багато правди, про яку в неї буває тільки загальне поняття, але якої вона не може збагнути. Наприклад, ми знаємо, що існує життя і бачимо його прояви, але тайни життя збагнути не можемо. Ми не розуміємо тайни взаємовідношення між людьми, тайни буття, краси, терпіння, любові і т. ін. А це якраз ці тайни, які надають нам життєвого змісту. І саме життя набирає значення і стає приемним і плодотивим постільки, поскільки ми вникаємо в його тайни й збагаємо їх.

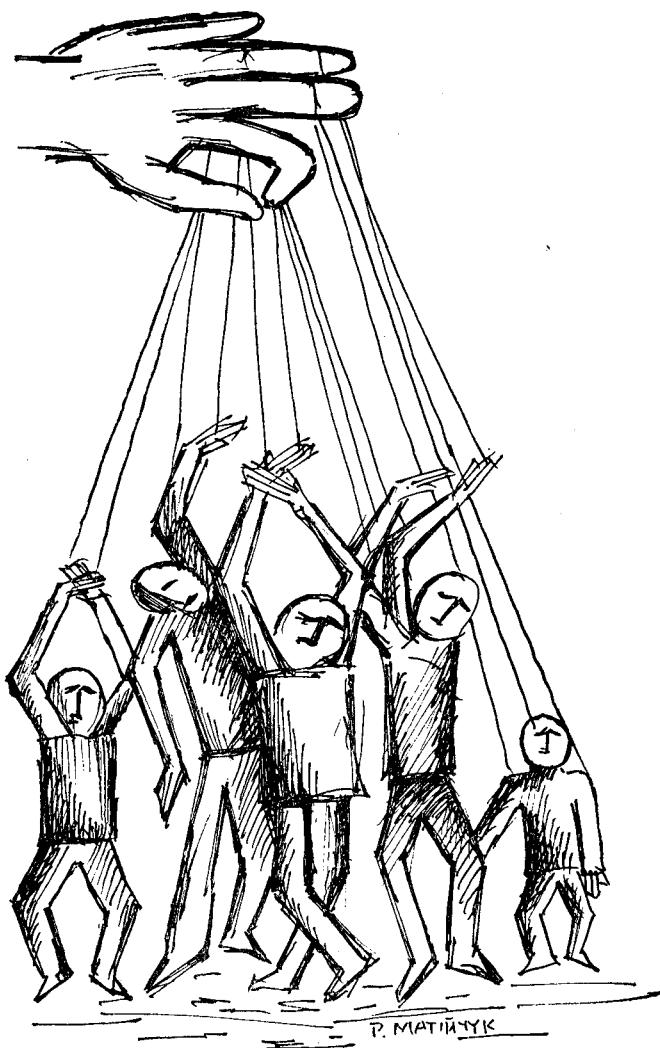
Без Бога, що є садиноким і найвищим озмиленням всього, — життя втрачає своє значення. Шекспір вловив цей стан дуже влучно:

„Життя — це ходяча тінь і бідний грач, що то хвалиться, то дратується в свою годину на сцені, після чого його більше не чути. Це казка в устах ідіота, повна галасу і примхи, але без жодного значення” (Мекбет V, 5). Так і людина завжди шукає джерела всякого змісту й значення. Але вона його не знаходить, поки не визнає основної правди, що тільки Бог озмилює все.

2. Бог як шукач людини

Твердження, що Бог є шукачем людини, може видаватися дивним, проте відповідь на це здивування є дуже проста: Людина — це вільна істота, отже вона

⁴ Розділи „Людина як шукач Бога” і „Бог як шукач людини” та ідея супровідних ілюстрацій взяті з брошури *Faith and Science*, Orthodox Christian Education Commission, 1969.

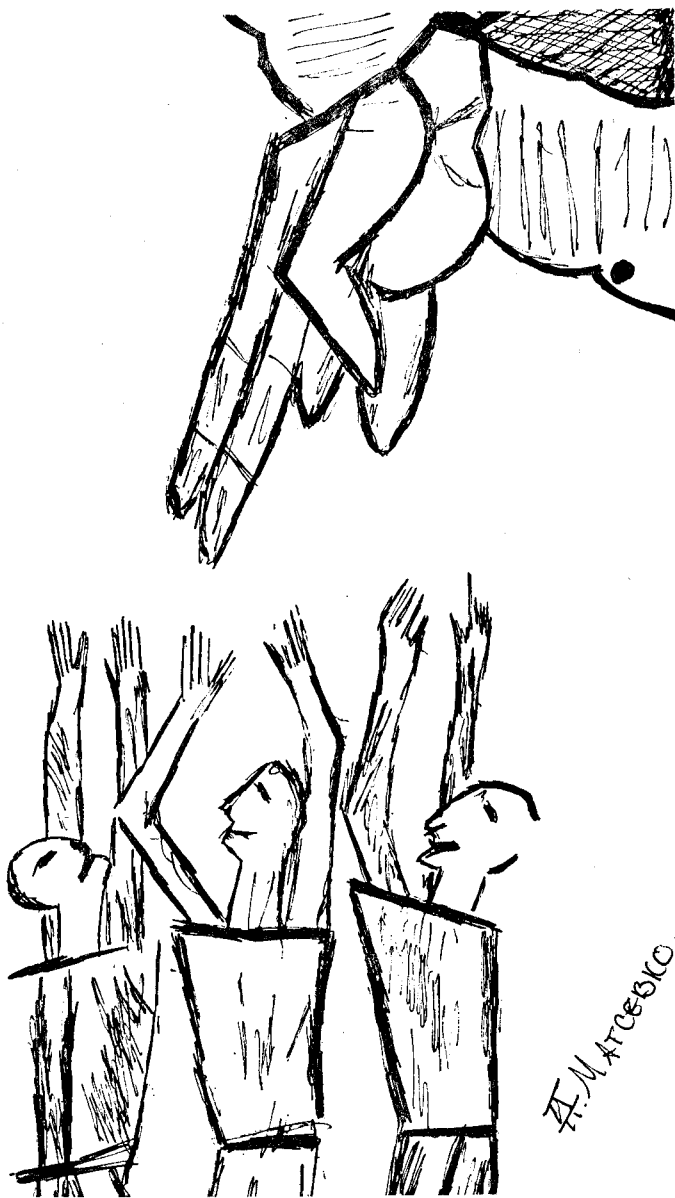
Людина не є невольним знаряддям у руках Божих.

не є невільною іграшкою в руках Божих. Якщо б так кожний рух і кожна дія людини були прямим наслідком волі Божої, як рухи маріонетки, що залежать від руху пальців людини, — тоді нащо людина була б потрібна Богові? Тоді наше відношення до Бога було б порожнім і не мало б ніякого значення. Але ось людина — вільна істота, і вона навіть може відвернутися від Бога, вона може відкинути Його. Якщо Бог людину відвічно любить, то Він і очікує, щоб людина відповідала на Його любов такою ж любов'ю. Любов — вільна. Тому і Бог бажає, щоб людина наближалася до Нього з власної волі й охоти. Тому-то й Бог шукає людини, чи не навернеться вона до Нього з власної волі, добровільно. Ось пригадаймо собі найвищий ступінь Божественного шукання людини, як про це сказано в Євангелії: „Так Бог полюбив світ (людину), що й Сина Свого Єдинородного дав, щоб кожен, що ввірує в Нього не загинув, а мав життя вічне” (Ів. 3:16). Віра в це — це преважливий елемент релігійної свідомості.

3. Зустріч Бога з людиною

Найважливішим аспектом релігії є та стадія, коли Божественне і людське шукання зустрічаються. Тоді Бог у Своїй любові виявляється людині Сам, а людина пізнає це і на Божественну любов відповідає своєю любов'ю⁵. Це стається тоді, коли ми переконуємося, що Бог є і що Він являється джерелом усіх явищ і є їхнім озмисленням. Такі прозріння можуть статися несподівано, блискавично; вони можуть являтися в наслідок глибокого духового прозріння, що розвивається повільно, на протязі довшого часу. Для декого, це може статися під час Богослуження, для інших — у якихсь інших моментах життя чи праці, але такі свідомі зустрічі з Богом бувають настільки поразюючі,

⁵ Буває, як це було з виникненням різних дохристиянських релігій, що людина відповідає на Божественне шукання і Його любов у мильний спосіб.

А. М. АРСЕНЬКО.

Коли Божественне й людське шукання зустрічаються...

що вони оновлюють віру людей і надають їхньому життю іншого значення.

Діялог Божественного об'явлення і людської відповіді на нього становить, властиво, всю суть релігії. Без такого взаємовідношення між Богом і людиною Божественна любов до людини не мала б ніякого значення; без такої живої взаємодії між Богом і людиною моління й богочитання були б порожнім трудом, марним стремлінням до неможливого. Тоді й людське тяготіння до Бога являлося б одностороннім порожнім зусиллям, а релігія справді була б, як сказав Шекспір, „галасом і примхою без жодного значення”.

ІV. КУЛЬТУРА ЛЮДИНИ Й ХРИСТИЯНСЬКЕ ПРАВОСЛАВІЄ

Згідно із загально прийнятими висновками, людина живе в трьох головних системах, до яких вона му- сить пристосуватися, щоб забезпечити собі життєвий лад та загальний добробут. Цими системами є сліду- ючі:

1. Природня система — це світ, серед якого лю- дина живе.

2. Соціальна система — це суспільне середовище людини.

3. Духовна система — це система релігійна, а в нас християнсько-православна. Кожна з цих систем вимагає відповідного відношення: 1. Відношення до світу; 2. Відношення до людей і 3. Відношення до Бога. Вироблена система, що встановлюється для ре- гулювання відносин людини до цих явищ називається к у л ь т у р о ю. Тільки людина встановлює і придер- жується принципів культури.

Дефініюючи поняття культури, можна сказати, що культура — це система вироблених і засвоєних стосунків, прийнятих вартостей та способу поведінки, встановлених для заспокоєння означених біологічних, психологічних та духових потреб людської природи. Культуральна антропологія визнає сім основних, т. зв. імпульсивних, потреб людської природи. Ними є слі- дуючі:

1. Метаболізм, що вимагає повітря, води та по- живи.
2. Репродукція — забезпечення й продовження свого роду.
3. Фізична вигода — потреба житлового захисту й одежі.

4. Соціологічне забезпечення — родинне, суспільне та державне.
5. Свобода руху, що включає свободу ініціативи та творчості.
6. Різномодний розвиток.
7. Здоров'я та різномодний добробут.

Щодо цих потреб людини — то вони універсальні серед всього людства; проте саме заспокоєння їх буває відмінне, бо воно встановлюється різними чинниками, що залежать від впливів підсоння, культури та інших явищ. Треба знати, що культурні виразники (форми культури) залежать від клімату, від рідної землі та історичної долі народу. Так само клімат, рідна земля та історичні переживання і мова даного народу виробляють і специфічний характер, чи вдачу даного народу. Все це є явищем природнім і повнозакономірним.

На світі немає кращих, чи гірших народів, ані культур, хоч вони і бувають відмінні. Всі вони — і народи, і їхні культури, — виникли в наслідок природнього гону до заспокоєння основних потреб людських. Наприклад, ми, українці, виробили собі специфічний смак до вареників та борщу, італійці — до пасти, французи — до вина та різного суфле; є народи, що їдять м'ясо псів, котів та вужів і вони роблять це для заспокоєння своєї біологічної потреби поживи. Те саме треба сказати і по відношенні до різних духовних, чи культурних уподобань окремих народів.

Дуже важливо є запам'ятати, що різні культури та культурні національні уподобання народів розвинулися на базі їхніх стремлень до заспокоєння своїх основних біологічних, психологічних та духовних потреб. Вони були розвинені в процесі відзову людини на Божественне повеління трудитися для заспокоєння всіх своїх потреб (Буття 3:16-19), тобто в гоні до самозбереження. Таким чином народні, чи етнічні культури — це дуже важливий засіб шукання і забезпечення душевних, отже й релігійних аспірацій людини.

Св. Ап. Павло каже, що Господь Бог „ввесь рід людський з одного створив, щоб замешкали всю поверхню землі, і призначив окреслені доби й границі замешкання їх, щоб Бога шукали вони, чи Його не відчують і не знайдуть” (Дії 17:26-27). Погляньмо на те, — як цей процес шукання відбувається.

1. Рідний край

Кожний народ має свою рідну землю, на якій він народжується, живе і розвивається. Згідно з Св. Письмом, кожний народ, чи нація, має свою землю, чи свій рідний край, призначений йому Самим Господом Богом (Повторення Закону 32:8; Дії 17:26). Це природний дім, справді Рідний Край даного народу. Досі ні філософія, ні теологія не виробили достатнього розуміння значення рідної землі. Але рідна земля має незаперечне місце і високу вартість у серцях, в почуваннях та в духовному житті кожного народу.

Рідна земля — дуже важливий чинник у куванні долі та в виробленні психологічної тотожності даного народу. Глибина і значення любові до Рідного Краю — невичерпна й неописана ані філософією, ані фолкльором.⁶

Рідний Край — це Божественне обдарування й призначення даного народу, і цього призначення не можна ані занедбувати, ані втручатися в нього з боку якогось іншого народу.

Рідна земля — це місце народження і розвитку даного народу та його культури. Це зовсім природня і зрозуміла річ, що люди готові вмирати за свій народ та за свій Рідний Край. В цьому полягає патріотизм людини, і почуття патріотизму — це також Божественне обдарування людини. Навіть Ісус Христос зворушувався долею свого народу до сліз (Див. Лк. 19:41-44).

⁶ Більше про це в моїй праці: *Fate of the Individual and Pastoral Care in Eastern Orthodox Theological Education*, part two, chapters on the Philosophy of Land and on the Meaning of the Muse.

2. Народ чи нація

Окремі народи й нації утворюються й усвідомлюються в процесі відклику людини на природне почуття безпеки і гону до неї. Так формувалися родини, племена, народи й нації та їхні держави.

Родинне й етнічне споріднення — дуже важливий чинник для нашого життя. Етнічність дає нам почуття національної приналежності й ідентичності.

Окремі народи формуються в наслідок інстинкту самозбереження, силою вироблених уподобань, відносин та духовних потягнень. Уся ця спорідненість доводить людей до витворення специфічних культурних виявлень та формацій, що мають вирішальне значення в процесі духового окормлення даного народу та його самозбереження. Тут знову ані філософія, ані фолкльор не можуть вичерпати таємниці значення для окремих людей їхнього народу, чи нації.

3. Історична доля народу

Історія даного народу — це також Божественний дар, навіть талант, за добрий стан і розвиток якого цей народ є відповідальний і перед Господом Богом, і перед світом. Історія надає народові повної його ідентичності і навіть невідрадні моменти історії даного народу збуджують у нього почуття героїзму й національної гордості.

Історія також є дуже важливим чинником у формуванні національної ідентичності, національної вдачі та взагалі культурного обличчя даного народу. Немає людини — особливо нормальної людини, — яка могла б зневажити чи уникнути вродженого в неї потягнення (гравітації) до своєї Рідної Землі, до свого народу, або відректиса його історичної минувшини.

Традиції даного народу, його муза — пісні, різні звичаї ніколи не втрачають своєї сили впливу на душу людини, — навіть тоді, коли вона занедбує свій етнічний образ, свою душевну ідентичність.

4. Національна вдача

У національну вдачу даного народу входить багато складників, але для нашого наświetлення цього явища згадаємо тільки декілька, більш основніших:

(а) **Мова:** Мова — це найбільш помітна прикмета в ділі вирізнення даного народу та встановлення його специфічної тотожності — етнічної ідентичності. Але, чи мова є найважливішим елементом у формуванні духової (національної) ідентичності, — це дискусійне питання. Бож рідною мовою можна нести людям вбивчі, ворожі даному народові й зрадницькі ідеї. Все таки, любов до рідної мови — дуже сильна, отже й мова є важливим виразником національної вдачі.

(б) **Звичаї і духовні традиції:** Немає ніякого сумніву, що звичаї і духовні традиції — це витвір духа та релігійної природи людини. Вони встановлюють відношення людини до природи, до інших людей та до надприродного світу.

Звичаї й духовні традиції — переважно дохристиянського походження, і це зокрема відноситься до наших українських звичаїв і традицій.

Традиції формувалися в процесі намагань людини заспокоювати потреби свого духа. Пізніше, більшість з них були виповнені християнським значенням, прикладом чого можуть бути наші колядки, традиційні різдвяні страви, пасхальні писанки і ін. Ці складники нашої культури — дохристиянського походження, як і дохристиянського походження є наша сердечна гостинність та милосердне відношення до бідних, упосліджених та чужинців. Ці явища — це просто виразники нашої української природи. З приходом Християнства — вони були виповнені іншим змістом і це річ — природня (Див. Мт. 5:17).

(в) **Таємниця Музи:** Народна Муза — це таємнича сила кожного народу, яка управляє його почуваннями та допомагає йому виявляти свою духовну субстанцію у фольклорі, звичаях, традиціях та різних піснях. Більш специфічно, в загально прийнятому при-

пущенні поняттям музи окреслюється душевні виявлення людини у формі поезії, мелодії. І так кожний народ виявляє свою Музу в свій специфічний спосіб і, на мою думку, — це є найважливішим складником (елементом) даного національного характеру.

Муза виявляє душу даного народу в його природній спосіб і вона промовляє до душі даного народу найсильніше. Бо сформована Муза — це, як казав Карл Юнг, „колективно несвідоме” кожного окремого народу.

Національні танки — дуже тісно пов'язані з етнічною Музою і, на мою думку, ці два виразники духовної культури й душевних почувань даного народу — це найважливіші елементи для збереження й продовження його національного духа. Ніщо інше не може зворушити біологічно-психічно-духової субстанції людини так сильно, як це робить її рідна Муза епічна, святкова, чи взагалі духовна Муза.

5. Християнське Православ'є

Немає ніякого сумніву, що всі культурні надбання людини — це продукт її живого духа. А ці надбання — це намагання людини заспокоїти свої основні, тобто природні потреби. Християнство пізнало цю правду від самих своїх початків. Ранні Св. Отці Церкви навчали, що кожна людина є обдарована іскрою (частинкою) Божественного Логоса, що надає їй здібності роздумування й рефлексій та що навіть т. зв. поганські релігії і філософія мають у собі певну міру правди.

Культура людини властиво і є продуктом людського духа, що може раціоналізувати та творити нові вартості. Так і всі примітивні релігії й філософія були продуктом цієї самої людської здібності, хоч досконаліми вони не були. Але це власне за їх посередництвом людина пробувала вийти поза свої обмеження і проникнути у світ надприродній.

Проте спроба людини самостійно проникнути в царину надприроднього була їй непосильна. Тільки Бо-

жественний Логос, Господь наш Ісус Христос — Спаситель світу, міг допомогти людині в цьому і заспокоїти її духовну спрагу та ввести її в царину Божественного Об'явлення.

Це — сталося, і завдяки цьому людям була відкрита можливість встановити Правдиву Релігію. І так, явившись відповіддю на шукання людини і проголосивши Себе як Дорога, Правда і Життя — досконала метода, дійсна правда і повне життя — (Ів. 14:6), тільки Ісус Христос, Господь наш і Спаситель, міг заспокоїти релігійні шукання людини і сповнити первісні її релігійні аспірації і традиції духом і правдою Євангелії.

Тому-то, багато дохристиянських звичаїв і традицій підлягли процесові християнізації і були сповнені духом Євангелії Господа нашого Ісуса Христа. Якраз це сталося з нашими дохристиянськими колядками, звичаями, а також з різними обрядовими стравами. Але все, що було забобонного характеру, все фальшиве мусіло бути відкинене. І так, всяке вірєння в існування духів і духовости неоправданих Священним Писанням; всі спроби нехристиянського способу контактів з духовним світом — бож тільки Христос явився Правдивим Методою, Правдою і Життям, — всяка астрологія, ворожба мусіли бути проголошені неправдивими й фальшивими і їх відкинено. Це саме треба сказати і відносно нового феномену, т. зв. культуралізму, позбавленого християнського змісту і духа, який знає помітного розвитку серед нас.

Немає нічого дивного в тому, що Євангелію Ісуса Христа приймається і приноровується до культурної системи даного народу, яка надає їй певного національного життєвого забарвлення. І добре, коли Євангелія одухотворює дану культурну систему, не порушуючи її зовнішньої структури. Тоді основні елементи даної культури — виразники національної вдачі людей і певні звичні уподобання, як спосіб співу, богопочитання, а навіть поведінки зберігаються й шануються на рівні духових потреб даного народу. Бо кожна культура і її зовнішня форма — це витвір творчого духа,

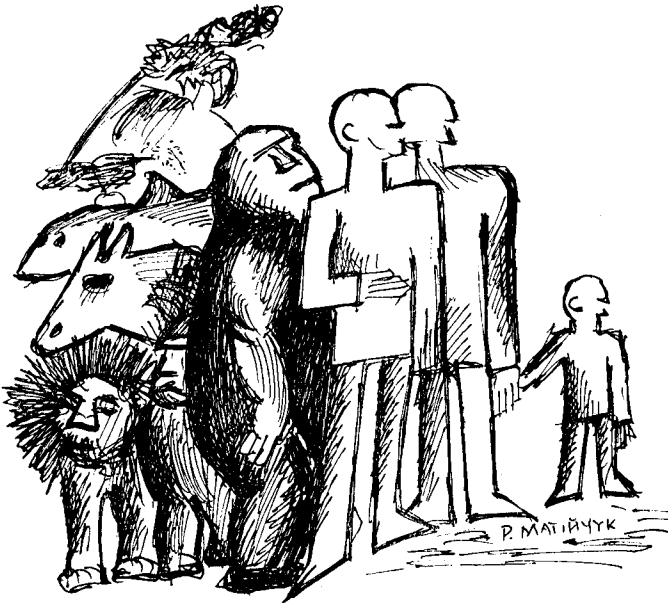
який є Божественного походження. Скажемо, нашу дохристиянську українську культуру можна розуміти найвідповіднішим засобом приготування нашого народу до прийняття Християнства, що серед греків виконувала старинна грецька філософія, а серед жидівського народу — Старий Заповіт. Всіх їх сповнив й озмислив Господь наш Ісус Христос Своєю Божественною Євангелією, як сповняє й озмислює Він всі духові прагнення й очікування людей. Нехай Його Ім'я буде благословенне і прославлене на віки вічні. Амінь.

WORLD RELIGIONS, CULTURE AND CHRISTIAN ORTHODOXY

I. THE HUMAN BEING AND THE ORIGIN OF RELIGION

The human being is a special creation of God. It is a physio-psycho-spiritual being. Therefore, spiritual or religious needs of humanity are as natural as its needs of the physio-psychic nature. Hence, from the very beginning, the human being was searching for the satisfaction of his/her spiritual needs and strivings. This gave a rise to the emergence of various religions.

A religion, by definition, is a free and voluntary relationship of the human being with the true God or with some other believed in deity.

Some people think that Man is the product of mere evolution.

A religion can claim to be a religion only if it pursues supernatural goals. A religion can be based on Divine Revelation, or it can be founded on philosophic conclusions. The Judeo-Christian religion is of the first kind; others, the "pagan" religions are the products of human deliberations. This is why they contain erroneous conclusions, even though they may seem to be rational. The truth is that human reasoning cannot

The Holy Bible teaches that Man was created by God in His image and likeness (Genesis 1:26).

grasp the divine truth because it is beyond human capacities. This is why true religion is the one which is revealed by God. God began to reveal Himself through Abraham, Moses and other prophets of the Old Testament and, finally, this revelation was completed through the Incarnation of the Son of God, Our Lord and Savior Jesus Christ.

All religions strive to find some meaning and add some sense to human life; all are based on spiritual drives and on spiritual perception of the Supernatural Being. All religious aspirations are driven by the "spiritual unconscious."¹ Their goals are finding the ultimate meaning for human life: love, excellence, order, holiness, satisfaction of everlasting human spiritual aspirations. Most religions satisfy these needs only in part;

Some people are still searching for religion and for God.

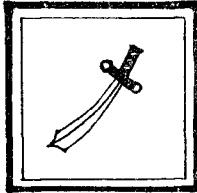
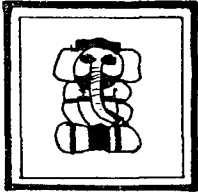
¹ Victor E. Frankl, *The Unconscious God*, Simon and Schuster, New York, 1975, pp. 25-32.

Christianity provides the necessary answers as they were revealed by the Son of God, Our Lord and Savior Jesus Christ. Nevertheless, even after Christ's Incarnation and after His founding of the Christian Church, there are other religions in existence and they attract wide followings. Their origins can be found in the ancient family and clan religions which went through a more systematic development and later included various peoples, nations, and even races. The great revolution in the domain of human spirit took place in the time of 7th-6th centuries B.C., which was a very active era of the prophets.

II. MAJOR RELIGIONS OF MANKIND²

1. HINDUISM

Hinduism is an ancient Indian religion and, at present, it has 300 million followers. Polytheistic from early times (belief in many gods), this religion under-

went a series of developments. It is a passive system and its effects can be seen in the present-day Indian economic life and culture. Its characteristic ethos is summed up in the expression "Tat twam asi" (Let it be). Hinduism includes many different expressions, the more important are Jainism, Brahmanism, and Buddhism.

2. BUDDHISM

This system was founded by Buddha in the sixth century B.C. It has a following of 200 million in India and elsewhere in Asia. There is no clear belief in deity.

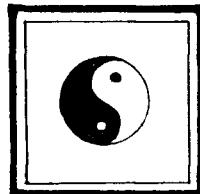

² The model of symbols supplemented to this article is taken from *Man's Religions* by John B. Noss, third edition, The Macmillan Company, 1963.

Therefore, Buddhism is more a philosophy of life than religion. It calls for a strong commitment, and it is characterized by the rite of "Shin byu," which means commitment to the renunciation of worldly values. Disciplined monasticism is a very significant feature of the Buddhist ethos.

3. CONFUCIANISM (AND TAOISM)

It too, is not a religion in the true sense, but a philosophy of life. The main teaching of this system is on the existence of two contrasting forces in the world: the light and the darkness that need one an-

other to provide a balance in the world and in life. The Ying-Yang circle, representing both contrast and harmony is the characteristic symbol of this system. Here, belief in the spirits of ancestors is very important what gives rise to fantastic superstition. There are about 600 million following the customary prescripts of this system in China and other parts of the world.

4. ZOROASTRIANISM

This is the religion of ancient Persia. It was founded by Zarathustra (660-583 B.C.), a contemporary of Jeremaiha. The main feature of this system is right con-

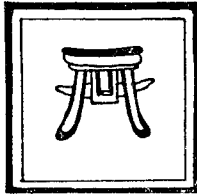

duct and strong morality; a clear and innocent mind is its highest goal. Its God, Ahura Mazda, is unapproachable. He is eternal, but so is also his counterpart, Angra Maiyu, the evil being. This dualism of supernatural beings had a strong effect on the development of gnosticism and early Christian sects. Man's constant struggle for the dominance of one of the two spiritual forces is his lot, yet he is free to choose any one of them.

Zoroastrianism is insignificant now, and is diminishing under the pressure of militant Muhammadanism. Some of its followers live in India.

5. SHINTO

Shinto is the Japanese system. It is not a religion, but a system of customs, a culture with the worship of ancestors. It stresses strong respect of the Sun, lo-

yalty to Japan, and also development of the Japanese spirit, the "Yamato damashii." Hygienic cleanliness is very important and reaches the proportions of a ritual. The "Yamato damashii" is so strong that even Buddhism in Japan is shintoized. There are indications that if Christianity allowed for this cultural shintoization, its penetration of the Japanese culture would be successful.

6. MUHAMMADANISM — ISLAM

Islam was founded by Muhammad in the seventh century on Judeo-Christian, Zoroastrian and other teachings. This religion teaches the belief in One God and in his prophet Muhammad. Its God, Allah, is a very far-removed being who demands complete obedience and,

hence, is the object of constant fear. Religious life consists of the fulfillment of a prescribed order of praying, and fasting, and almsgiving. There is no place for mercy and hope; severe ritualism and religious fear is the predominant ethos of Islam. There are 300 million Muhammadans at the present time.

7. JUDAISM

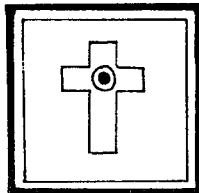
Judaism was founded on the Covenant of Abraham, and on the law of Moses. It is a direct predecessor of Christianity and much of Biblical Judaism is inher-

ited by the Christian Church. It is not a missionary religion. The main feature of ancient Judaism was consciousness of the Israelites of being a chosen people, the expectation of the Messiah, but he is not needed for salvation from sin. He was expected as a leader of Israel. At present, the Messiah's function seems to be fulfilled by modern Sionism.³ Modern Judaism is divided — the number of its followers is not given.

³ Jacob Neusner, *The Way of Torah: An Introduction to Judaism* (second edition), Dickenson Publishing Company, Inc., Encino-Belmont, California 1974, pp. 85-86.

This brief synopsis is sufficient to prove the religious nature of the human being (that went through the process of spiritual maturation somewhere in the 7th-6th centuries B.C.), to illustrate its spiritual needs and its constant searching for some supernatural satisfaction. It also indicates that if the people do not find their answers in their existing systems they are inclined to look for them in such extreme phenomena as the recent Jonesonism that ended in the tragic death of the entire body of its followers. It is not uncommon that religions fail their peoples. But our loving God, revealed as the Father, the Son, and the Holy Spirit, never fails us. May He be glorified in us and in our lives, and we in Him for ever and ever, Amen.

III. ESTABLISHMENT OF CONTACT BETWEEN GOD AND HUMAN NATURE

1. MAN IS IN SEARCH OF GOD⁴

Man sees that beyond the knowable truths of, for example, science, there are unknowable truths of which we are conscious but which we cannot measure. These are the mysteries of life, the mysteries of personal relations, of existence, of beauty, of suffering, of love. And it is these mysteries that give meaning to man's life. Life becomes fruitful and rewarding only if we gain insight into these things.

Without God Who is Meaning, life is existence but without meaning. Shakespeare captured some of this confusion:

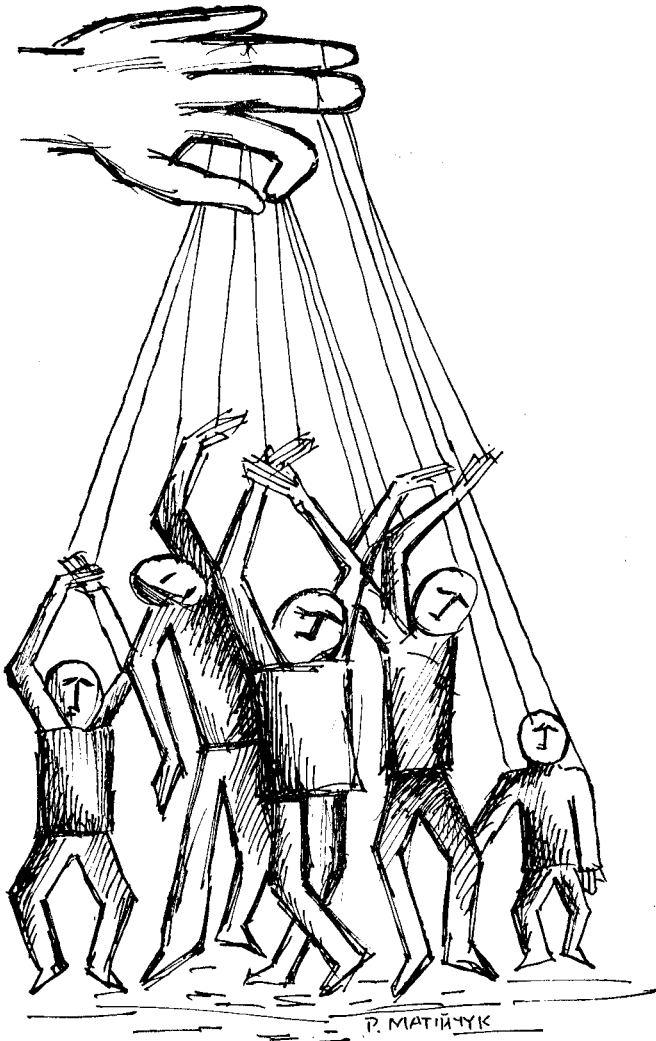
“Life is but a walking shadow a poor player that struts and frets his hour upon the stage, and then is heard no more. It is a tale told by an idiot, full of sound and fury, signifying nothing.” (Macbeth V, 5).

And so man seeks the source of all meaning. He will not find it, however, until he recognizes the basic truth, that God is Meaning.

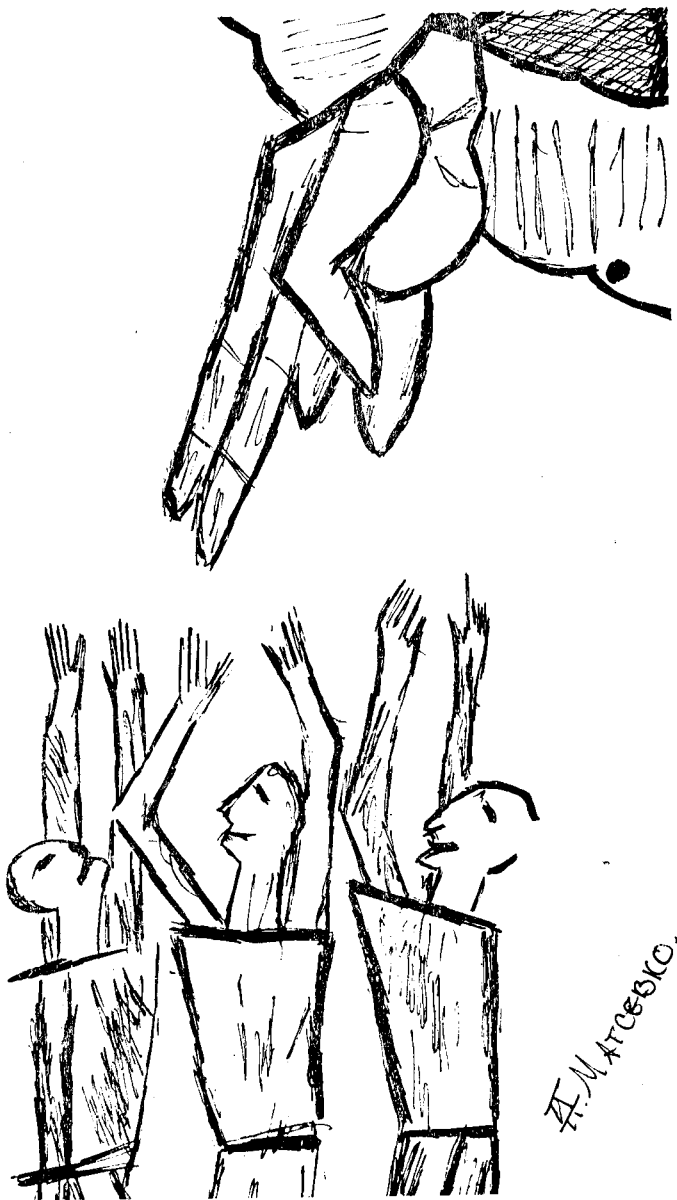
2. GOD IS IN SEARCH OF MAN

This seems strange at first. Why need He search for us? The answer is fairly simple: men are free, they are not puppets strung from God's fingers. If every gesture and action of man were a direct result of God's will — like a puppet's gestures are the result of my

⁴ Articles, “Man is in search of God” and “God is in search of man” with the idea of graphic illustrations are taken from *Faith and Science*, Orthodox Christian Education Commission, 1969.

Man is not a puppet in the hands of God.

When God's and human searching meet...

fingers' movements — then what need would God have for us? What value would there be to our relations with God? Man is free, he can turn away from God, he can reject Him. God's love for man looks for an answering love on the part of man. He wants man to come to Him of his own free will. This is why God is in search of man.

We all know the ultimate act of this search — *For God so loved the world that He gave His only begotten Son, that whosoever believes in him should not perish but have eternal life.* (John 3:16).

3. WHEN GOD'S AND MAN'S SEARCH MEET

The third and most important aspect of religion is that area where *God's search and man's search meet*. God, out of His love, shows Himself to man; man sees and responds; he answers God's love.⁵ This is that moment of religious experience when we *know* that God is, that He is the source of all things and all meaning. Such moments may come as flashes, or they may be a deep and barely conscious awareness stretching over a long time. For some they become most real in liturgical worship, for others in some form of action or work, but such "meetings" with God are what renews faith and gives meaning to our life. The dialogue of revelation and response is what religion is all about. Without the possibility of this dialogue, God's love for man would be a farce. Without the possibility of interaction of God and man, prayer and worship would be futile, a hope for an impossibility. Man's quest of God would become a dead-end street, and religion would become in the words of Shakespeare, "sound and fury, signifying nothing."

⁵ Sometimes man responds to God's searching in an erroneous way as in the establishment of various "pagan" religions.

IV. THE CULTURE OF MAN AND CHRISTIAN ORTHODOXY

It is an accepted fact that we live in three major systems to which each of us must adapt in order to exist in a state of harmony and well-being. These systems are:

1. The natural system — the created universe.
2. The social system — society.
3. The spiritual system — a given religion, in our case, Christian Orthodoxy.

All of these systems require a pattern of relationship: (1) with the environment; (2) with human beings; and (3) with God. A system that establishes and regulates this relationship is known as *culture*. Only human being is a culture-bearing creature. To define culture, we can say that by culture one means a system of learned and shared attitudes, values, and ways of behavior, developed in response to definite biological, psychological and spiritual needs of human nature. Cultural anthropology recognizes seven of these basic, or impulsive, needs of mankind. They are:

1. Metabolism — need of oxygen, liquid and food.
2. Reproduction — need of survival and continuity.
3. Bodily comfort — need of shelter and clothing.
4. Safety — need of social order: family, country, and state.
5. Freedom of movement — need of initiative and various creativity.
6. Growth — need of various development.
7. Health — need of all kinds of well-being.

Even though these needs are the same throughout the whole of mankind, the ways of satisfying them are different for they are being shaped by various factors,

traits and cultures. Cultural expressions (forms of culture) depend on the climate, land, and historic pilgrimage of a people. Again, climate, land, historic experience and language help to shape different peoples — different national characters. All of this is natural, thoroughly legitimate; there are no better or worse peoples, nor cultures, even though they are different. They all came to being in answer to the basic needs of mankind. We, Ukrainians, produced and developed a specific taste to varenyky and borsch, the Italians to pasta, the French to wines and soufflés, and some people eat dogs, cats and snakes, yet all of these satisfy the same biological need of food. The same must be said with regard to the various aspects of culture and to spiritual preferences of various peoples.

It is important to remember that cultures and various cultural or national preferences were developed by peoples' responses to satisfy their essential biological and spiritual needs. They were developed in the process of man's response to the divine order to toil for his sustenance (Genesis 3:16-19), and self-preservation. Thus, ethnic cultures are very important means of the spiritual search and the satisfaction of the religious human aspirations. St. Paul says that God „made from one every nation of men to live on all the face of the earth, having determined allotted periods and the boundaries of their habitation, that they should seek God, in the hope that they might feel after Him and find Him” (Acts 17:26-27). Let us take a look at the elements and at the setting where this process is taking place.

1. *THE NATIVE LAND*

Every people must have a place where they can live and develop. According to the Bible, every people or nation has its land or country, allotted to them by God (Deuteronomy 32:8; Acts 17:26). It becomes the NATIVE LAND, the home for the people. There is no philosophy or theology on the meaning of the Native Land; but it has an undeniable place and value in the

hearts, in spiritual life and in the feelings of human beings.

It is very important in shaping the destiny and psychological identity of a people. The meaning and love of a Native Land is indescribable and inexhaustible neither by philosophy, nor by folklore.⁶ It is a divine gift to a people and it should not be neglected nor violated by someone else. It becomes the birthplace of a people and their culture. People are willing to sacrifice their lives for their land, or their country. Here are the roots and the cause of patriotism. As a part of human nature patriotic feeling also is a divine gift to the people. Even Christ experienced this feeling and the fate of His people moved Him to tears (Luke 19:41-44).

2. *THE PEOPLE, OR NATION*

Nations are created in the process of the human response to satisfy the drive, or need, of safety. Hence, the formation of the family, the clan, the people or nation and the state. Kinship is very important to our life; so is ethnicity, the sense of national identity and belonging. Nations are created by the instinct of safety, by the force of developed preferences, by uniform attitudes, by spiritual inclination. This unity leads to specific cultural expressions and formations. And it is very important for self-nurturing, for spiritual development and preservation. Again, no philosophy or folklore can ever exhaust the mystery and meaning of one's Nation, or People.

3. *A COMMON HISTORICAL PILGRIMAGE*

A people's history also is a special gift from the Lord of the Universe, our God. It gives a people their full

⁶ More on this in my study *Fate of the Individual and Pastoral Care in Eastern Orthodox Theological Education*, Part Two, on Philosophy of the Land and on Meaning of the Muse.

identity and even the sad moments of one's people's history fill him with a feeling of heroism and pride. It also helps to shape a people's identity, their national character — the totality of its culture and being. No normal individual can escape the force of natural, in-born gravity to its Native Land, to its people, or to its historic past. A people's tradition, their songs and customs are very, very powerful in reminding one of his even neglected ethnic or spiritual identity.

4. NATIONAL CHARACTER

There are many elements that form a national character, but for our purpose we will mention only a few that are more essential:

(a) *Language*: This is a most remarkable element that sets a people apart and helps to establish their specific identity. Yet, it is debatable whether it is the most essential element in shaping a people's national spiritual identity. For example, a mother tongue can be used as a vehicle for the formation of spiritually destructive and foreign ideas. Nevertheless, the love of one's mother tongue is very strong, and therefore, very important.

(b) *Customs and spiritual traditions*: It is an understood fact that most customs and traditions are the product of the spiritual or religious nature of man. They govern a people's attitude to nature, to other fellowmen, and to the Supernatural. Most traditions in the world are pre-Christian, and so are many of our Ukrainian customs and traditions. They originated in people's endeavors in order to satisfy their spiritual needs; most of them were later filled with a Christian meaning; for example, our carols, our Christmas dishes, Easter eggs are pre-Christian, as is our open-hearted hospitality to the destitute and strangers. When Christianity came, it only filled them with a different meaning (Matthew 5:17).

(c) *The Muse*: This is the mysterious force which governs a people's feelings and leads them to express

their spiritual substance in folklore, in rituals and songs. Specifically, it refers to the spiritual expressions, to poetry and melodies. Every people express their muse in a specific manner and this, in my opinion, is the most important element of a national character. It expresses a people's soul in its own way, and it speaks to a given people most profoundly. It is their "colletive unconscious" (C. Jung).

National dancing is very close to an ethnic muse, and I think that these two components of culture and spiritual entity can prolong a people's identity indefinitely. Nothing else arouses one's biologicico-psycho-spiritual substance so much as does the muse — epic, festive or spiritual.

5. CHRISTIAN ORTHODOXY

It is true that all cultural development of man is the product of his spirit; it is man's endeavor to satisfy his basic needs. Christianity recognized this from the very beginning. The early Church Fathers taught that every individual is endowed with a spark of the Divine Logos, with the ability to rationalize and reflect, and that even pagan religions and philosophies contain some truth. Culture is the product of this capacity to reason and create new values. All primitive religions and philosophies were the product of this capacity, even though they were not complete. But through them people tried to reach beyond themselves, to the Supernatural.

Yet, only the Divine Logos, our Lord and Savior, Jesus Christ, could fulfil this thirst of human spirit and complete the Divine Revelation by offering His people the true religion. Being the answer to the human quest, and revealing Himself as the Way, and the Truth, and the Life (John 14:6), Christ the Lord alone could complete man's religious searching and fulfill his pre-Christian religious aspirations with the Gospel. This is why the pre-Christian customs and traditions could be, and have been, Christianized, com-

pleted with the Gospel of Jesus Christ. (Read Matthew 5:17). This was the case with pre-Christian carols, customs, and even dishes. However, everything that was superstitious, false and harmful, had to be rejected. Hence, all belief in the existence of unbiblical spirituality, all kinds of unchristian contacts with the spirits — for Christ is the Only Way, the Truth, and the Life — all kinds of astrology, fortune-telling, had to be declared as false and harmful. The same must be said about the emerging phenomenon of the dechristianized culturalism that is on the rise in our midst at present time.

There is nothing wrong with accepting and adapting the Gospel to the cultural nature of various peoples and in giving the Gospel a national expression — allowing it to be experienced in a given cultural setting. For the various elements of a national character, a given people's traits and specific spiritual inclinations — the way of singing, of worship, even traits of behavior — must be recognized as their spiritual needs and thus treated respectfully. In a way, our Ukrainian pre-Christian culture — being a divine gift and a product of the spermatic logos — can be understood as a preparation of our people for the acceptance of Christianity as Greek philosophy is presumed to have been working in the Greek world and Judaism was preparing the Jews. Christ's incarnation fulfilled all the people's spiritual strivings and expectations. May His Name be glorified for ever, Amen!

Published by the Mission Department
of the
Ukrainian Greek-Orthodox Church of Canada
9 St John's Avenue
Winnipeg, Manitoba, Canada R2W 1G8

Funded by Oleksa and Maria Makarenko,
Wellington Court Motel
London, Ontario

Illustrated by R. Matichuk and D. Macewko